

นายบัวเลิศ เฉลิมฤกษ์ อายุ 72 ปี

Mr. Bualert Chalermreuk Age 72

งานหัตถกรรม ต่อเรือจำลอง

The Master Artisans of Thailand : Model Boat Construction

เรือสำเภาไม้แดง

เรือสำเภาไม้ขาว

วิถีชีวิตของชาวไทยในอดีต ต่างผูกพันควบคู่กับสายน้ำมาอย่างยาวนาน ทั้งการสร้างบ้านเรือนริมน้ำ การทำบุญตักบาตร การติดต่อค้าขาย หรือแม้กระทั่งการเดินทางสัญจรทางน้ำ โดยใช้ “เรือ” เป็นหลัก การสร้างเรือในสมัยโบราณจะใช้ไม้ตัดเป็นท่อนซุง ขุดให้เป็นลำเรือ เพราะไม้ในสมัยก่อนนั้นหาได้ง่าย ทำเป็นเรือขนาดเล็ก และขนาดกลางตามขนาดของต้นไม้ในสมัยนั้น

“เรือ” ในลำน้ำของไทยนั้นจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปในแต่ละภูมิภาค แต่โดยรวมแล้วสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ประเภทแรกคือ เรือที่ใช้กรรมวิธีการ “ขุด” เป็นเรือที่สร้างขึ้นโดยการนำไม้ซุงทั้งต้นมาขุดเพื่อนำไม้ภายในออก แล้วตกแต่งตัวเรือให้เป็นรูปเรือที่ต้องการ เช่น เรือชะล่า เรือยาว เรือสำปันนี่ เป็นต้น ส่วนเรืออีกประเภทหนึ่งคือ เรือที่สร้างโดยใช้กรรมวิธีการ “ต่อ” เป็นเรือที่ได้รับการพัฒนามาจากเรือขุด โดยการนำไม้มาเลื่อยเป็นแผ่น ๆ แล้วนำมาต่อชนกันทำเป็นเปลือกเรือ โดยดูตัวอย่างจากเรือของชาวพื้นเมืองในทวีปอเมริกาเหนือ เรือต่อพื้นบ้านของไทย เช่น เรือบด เรือสำเภา เรือกะแซง เป็นต้น

Thai lifestyle in the past has long been associated with the river, from building waterfront homes, merit making by the river, trading, to commuting by boats. In the old days, people made a boat by digging a large hole inside a piece of log into a small or medium-sized boat. This is because in those days, logs could be easily found.

The boats have different names varying from region to region. However, it can be summarized into two main types. The first one is the boats which are made by “digging” a hole out of a log and decorating the body to the desirable shape. The other one is the boats which are made by “constructing” the sawed pieces of wood together into the husk of the boat. The examples can be seen from native North American boats and traditional Thai boats, such a launch (open motorboat), sailboat and a junk boat.

การอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญา

ด้วยความผูกพันกับวิถีชีวิตชนบทมาตั้งแต่วัยเด็ก พบเห็นเรือต่าง ๆ เล่นผ่านหน้าบ้านอยู่เป็นประจำทำให้นายบัวเลิศ เฉลิมฤทธิ์ มีความสนใจเรื่องราวเกี่ยวกับเรือมาตั้งแต่เด็ก จนในวัย 12 ปี จึงลองหัดทำเรือเล่นกับเพื่อน ๆ โดยจำลองแบบจากเรือที่เล่นผ่านไปผ่านมา เริ่มจากการนำไม้เท้า (ไม้หุ่น) มาขุดเป็นลำเรือ ใช้สังกะสีทำเป็นใบพัด เอาหนังยางมาพันที่หางเสือจนเรือสามารถแล่นในน้ำได้ กรรมวิธีการสร้างเรือของนายบัวเลิศในวัย 12 ปี นั้นเกิดขึ้นจากจินตนาการทั้งสิ้น

ในปี พ.ศ. 2500 เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อาของนายบัวเลิศซึ่งขณะนั้นเป็นอาจารย์สอนอยู่ที่โรงเรียนช่างต่อเรือพระนครศรีอยุธยา จึงให้นายบัวเลิศเข้าศึกษาต่อที่นั่น ภายในโรงเรียนได้เรียนรู้กรรมวิธีต่อเรือมากมาย ทั้งงานด้านทฤษฎี และด้านปฏิบัติจากความสนใจในวัยเด็กเป็นทุนเดิมจึงทำให้นายบัวเลิศตั้งใจศึกษาเล่าเรียนจนจบ และได้เข้าทำงานที่ กรมอุทกหารเรือ บางกอกน้อย ในตำแหน่งช่างซ่อมบำรุงเรือไม้เรือยามฝั่ง ทำงานได้ประมาณ 1 ปี นายบัวเลิศก็ย้ายไปทำงานที่ฐานทัพเรือสัตหีบ ในตำแหน่งเดียวกันในแต่ละวันทำหน้าที่ซ่อมบำรุงเรือเพียงอย่างเดียว ไม่ได้มีส่วนในการสร้างเรือแต่อย่างใด ทำเช่นนี้ได้ 3 ปี เห็นว่างานด้านการซ่อมบำรุงนี้ยังไม่มีความก้าวหน้า จึงขอลาออกเพื่อมาศึกษาต่อ

นายบัวเลิศศึกษาต่อจนจบปริญญาตรี เอกภาษาไทย โทช่างอุตสาหกรรมศิลป์ และได้สอบบรรจุเป็นครูที่ การประถมศึกษา ในช่วงที่เป็นครูนั้นเริ่มต่อเรือจำลองเพื่อใช้เป็นสื่อการสอนให้เด็ก ๆ ได้รู้จักกับเรือในสมัยก่อน เรือลำแรกที่ต่อนั้นคือ “เรือสองตอน” เป็นเรือที่นายบัวเลิศใช้โดยสารไปสอนหนังสืออยู่เป็นประจำ นายบัวเลิศยึดอาชีพครูอยู่ที่การประถมศึกษาเรื่อยมา นับเวลาได้ประมาณ 15 ปี ในระหว่างที่เป็นครูอยู่นั้น นายบัวเลิศยังคงไม่ละทิ้งการต่อเรือพื้นบ้านจำลอง ยังคงร่างแบบเรือต่าง ๆ ใส่สมุด และเมื่อว่างเว้นจากการสอนหนังสือ นายบัวเลิศก็จะใช้เวลาว่างต่อเรือต่าง ๆ จนสามารถนำเรือนั้นไปออกแสดง ให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจ

พ.ศ. 2526 วิทยาลัยเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมการต่อเรือพระนครศรีอยุธยา เริ่มเปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และได้หาบุคลากรผู้มีความรู้ ความชำนาญด้านการต่อเรือ นายบัวเลิศจึงได้ย้ายโอนไปประจำอยู่ที่วิทยาลัยเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมการต่อเรือพระนครศรีอยุธยา ในตำแหน่งหัวหน้าแผนกวิชาช่างต่อเรือ และตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาช่างต่อเรือ สอนต่อเรือโลหะ เรือไฟเบอร์กลาส และเรือไม้ต่าง ๆ โดยได้ทำแบบเรือจำลองขึ้นมา เพื่อใช้ในการเรียนการสอน ให้เด็ก ๆ สามารถมาศึกษาองค์ประกอบของเรือแต่ละแบบ และนำไปสร้างเป็นเรือจริงได้โดยไม่มีส่วนใดผิดพลาด

ตลอดระยะเวลาที่ใช้วิชาความรู้เรื่องการต่อเรือ และการศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ของเรือพื้นบ้านไทยทุกชนิด ด้วยประสบการณ์การต่อเรือที่สั่งสมมากกว่า 57 ปี นายบัวเลิศ เฉลิมฤกษ์ จึงเป็นผู้เปี่ยมด้วยองค์ความรู้ และทักษะฝีมือเชิงช่าง ครบเครื่องเรื่อง “การต่อเรือพื้นบ้านจำลอง” จนแทบจะกล่าวได้ว่า นายบัวเลิศ มีความรู้ มีทักษะต่อเรือที่มีใช้ในงานน้ำโยนนับจากอดีตโบราณกาลได้ทุกชนิดลำเรือ

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะเชิงช่าง

ด้วยประสบการณ์การ “ต่อเรือพื้นบ้านจำลอง” ที่นายบัวเลิศ เฉลิมฤกษ์ สั่งสมมาเกือบตลอดชีวิต ทำให้นายบัวเลิศสามารถจดจำเรื่องราวของเรือแต่ละลำได้เป็นอย่างดี และสามารถต่อเรือพื้นบ้านจำลองโดยมีส่วนเหมือนของจริงทุกประการ

นายบัวเลิศ มีทักษะ ความรู้ความสามารถผสมผสานด้วยภูมิปัญญาด้านการต่อเรือสามารถต่อเรือพื้นบ้านจำลองที่มีขนาดเล็กกว่าขนาดจริงถึง 100 เท่า แต่ถึงแม้ขนาดจะเล็กลง แต่เรือของนายบัวเลิศยังคงเก็บรายละเอียดทุกสัดส่วนไว้ครบถ้วน นับเป็นปรมาจารย์การประดิษฐ์เรือพื้นบ้านจำลองที่ครบเครื่องทั้งภูมิปัญญา และองค์ความรู้ที่ยังไม่อาจหาใครเทียบเท่าได้

สิ่งสำคัญที่นายบัวเลิศมักจะพกติดตัวไปเสมอก็คือ สมุดเล่มสีดำ ซึ่งภายในนั้นประกอบด้วยภาพของเรือพื้นบ้านต่าง ๆ มากมาย ที่ถูกวาดขึ้นด้วยฝีมือของนายบัวเลิศ นอกจากภาพจำในวัยเด็กแล้ว นายบัวเลิศยังศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ เช่น จดหมายเหตุ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ โดยจะนำข้อมูลของเรือที่หามาได้จดบันทึกลงในสมุด พร้อมร่างภาพเรือลำนั้นเก็บเอาไว้ เมื่อกลับถึงบ้าน นายบัวเลิศก็จะนำแผ่นไม้ออกมา ชัด กลึง ให้ได้รูปทรงตามต้องการ และบรรจงประกอบเป็นลำเรือด้วยความประณีต เรือที่ต่อเสร็จแล้วจะนำไปตั้งโชว์ไว้บนชั้นวางเพื่อรักษาไว้ โดยมีแนวคิดที่ว่า เรือทุกชิ้นที่ทำขึ้นมาเหล่านี้จะเก็บรักษาไว้ เพื่อในวันข้างหน้าจะได้ใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในการให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

ไม้ที่ใช้สำหรับประกอบเป็นลำเรือแต่เดิมนั้น นายบัวเลิศ จะใช้ไม้สัก หรือ ไม้ขนุน เพราะเป็นไม้ที่มีลำต้นตรง มีขนาดใหญ่ เหนียวและคงทนต่อสภาพดิน ฟ้า อากาศ ตัดออกมาเป็นท่อนฟืน และนำมาซุดเพื่อนำเนื้อไม้ภายในออกแล้วตกแต่งตัวเรือให้เป็นรูปทรงลำเรือประเภทต่าง ๆ ตามที่ต้องการ เรียกว่า “เรือซุด”

แต่ด้วยปัจจุบันไม้ที่สมบูรณ์นั้นหายาก นายบัวเลิศจึงไปรับซื้อเศษไม้ ทำเป็นแผ่น ๆ ให้ความหนาเท่ากัน แล้วนำมาวางต่อที่ละชั้น ๆ จนเป็นลำเรือ เรียกว่า “เรือต่อ” ซึ่งเรือต่อฝีมือของนายบัวเลิศที่เมื่อประดิษฐ์ขึ้นมาสำเร็จทุกชิ้น ก็ถูกนำไปใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนนั้นใช้ศึกษาเรื่อง เส้นแนวน้ำ จากเส้นที่เป็นรอยต่อของลำเรือ รู้จักการดูระดับเส้นแนวน้ำว่าเส้นแนวน้ำที่ดั้นนั้นต้องอยู่ตรงส่วนไหนของเรือ เมื่อนำไปใช้กับเรือจริง จะไม่เกิดภาวะเส้นโหลด คือการที่เรือบรรทุกน้ำหนักมากเกินไปอาจทำให้เรือจมได้ นับเป็นนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาถ่ายทอดเป็นประโยชน์

ไม้ที่ใช้ต่อเรือจะต้องเลือกไม้เนื้อดีที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ เป็นไม้เนื้อแก่ที่มียางไม้ เป็นไม้เส้นตรง เนื้อแข็งและเหนียวไม่มีรอยแตกร้าว หรือเป็นตาทะลุ จะไม่ใช้ไม้เก่า ไม้เสียเน็ด เนื่องจากไม้จำพวกนี้จะมิดาไม้ เมื่อนำมาทำเรือไม้จะแตกหักง่าย และหากใช้ไม้เนื้ออ่อนก็จะบิดงอง่าย จึงต้องเลือกไม้ที่อยู่ในช่วงอายุที่สมบูรณ์ที่สุด ไม่อ่อน หรือ เก่าจนเกินไป

เทคนิคสำคัญอยู่ที่การทำท้องเรือ ทั้งด้านซ้าย และด้านขวาต้องออกแบบให้โค้งมนเท่ากันเพราะไม่อย่างนั้นเรือจะโค้งเอียงไม่ได้ส่วน เรือของนายบัวเลิศนั้นเมื่อทำเสร็จจะถูกพันทับด้วยแลคเกอร์ เพื่อให้มีอายุการใช้งานที่นานขึ้น สามารถเก็บไว้ได้ 15 - 20 ปี เมื่อฝนเกาะสามารถนำมาล้างน้ำได้ปกติ โดยไม่เสียหาย

โครงสร้างของเรือพื้นบ้านจำลองแต่ละลำนั้น ประกอบด้วยส่วนใหญ่ ๆ ดังนี้

กระดุกง ทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวโครงสร้างอื่น ๆ ของเรือ เป็นส่วนของโครงที่อยู่กึ่งกลางลำตอนล่างของเรือ มี 2 ชนิด คือ กระดุกงแบน และกระดุกงแท่ง

ทวน ทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวโครงสร้างของเรือส่วนหัว และส่วนท้ายของเรือ เป็นส่วนโครงสร้างที่ติดต่อยู่ส่วนปลายของกระดุกงข้างหนึ่งเรียกว่าทวนหัว และส่วนที่ติดต่อยู่ท้ายสุดของกระดุกงเรียกว่าทวนท้าย

แผ่นอุดท้าย ทำหน้าที่ยึดโครงสร้างของเรือด้านท้าย เหมือนทวนเรือ เป็นส่วนของโครงสร้างเรือที่ติดต่อยู่ตอนท้ายของเรือ เป็นแผ่นไม้แผ่นใหญ่เรียบตรง หรือ โค้งเอียง แล้วแต่แบบของเรือ

แผ่นทับหลังกระดุกง ทำหน้าที่เป็นไม้รองรับกึ่ง และเปลือกเรือแผ่นแรก เป็นส่วนของโครงสร้างที่เป็นแผ่นไม้ที่ติดทับหลังกระดุกงภายใน

กง ทำหน้าที่เป็นโครงยึดส่วนต่าง ๆ ของเรือ มี 2 ชนิด คือ กงแข็ง และกงอ่อน เป็นส่วนของโครงสร้างเรือที่ติดตั้งอยู่บนกระดุกงในแนวนอน และแนวตั้ง

เปลือกเรือ ทำหน้าที่กันไม่ให้น้ำเข้าเรือ เปลือกเรือจะติดผนังอยู่ที่ภายนอกของกงเรือ เป็นส่วนของโครงสร้างเรือที่หุ้มอยู่ภายนอกของเรือ

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

งานหัตถกรรมเรือไม้จำลอง ผลงานของนายบัวเลิศ ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการสร้างเรือขนาดจริง โดยยังคงสัดส่วนรูปร่าง และเอกลักษณ์ของเรือและลำไว้ได้อย่างครบถ้วน ไม่ผิดเพี้ยน เรือทุกลำจะต้องทำจากไม้ อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ไม้แห้งแตก ซึ่งไม้สักและไม้ขนุนนั้นเป็นไม้ที่มีคุณภาพดีที่สุด เหมาะกับการนำมาสร้างเรือ อีกทั้งนายบัวเลิศยังคงอนุรักษ์วิธีการทำแบบดั้งเดิมในการสร้างเรือโดยใช้วิธีการขุดไม้ให้เป็นรูปทรงลำเรือ ตามกรรมวิธีแบบโบราณ นับเป็นงานศิลปหัตถกรรมอันทรงคุณค่าที่หาได้ยากในปัจจุบัน

ผลงานอันโดดเด่นของนายบัวเลิศ คือ เรือสำปั้นจ้าง เป็นเรือประเภทเรือต่อนิยมใช้ไม้สัก ต่อด้วยไม้หาแผ่น โดยเรือสำปั้นจ้างเป็นเรือที่เป็นสัญลักษณ์ในวันไหว้ครู จึงเป็นเรือที่นิยมทำขึ้นเพื่อใช้เป็นของที่ระลึก

เรือจำลองฝีมือของนายบัวเลิศ เน้นที่ความเหมือนจริงทั้งรูปทรง และสัดส่วน เมื่อนำไปขยายเป็นเรือจริงสัดส่วนจะต้องไม่ผิดเพี้ยน นายบัวเลิศสามารถใช้เรือจำลองเป็นสื่อการสอนให้กับนักเรียนในสาขาวิชาช่างต่อเรือ โดยเรือขนาดที่ใช้เป็นสื่อการสอนนั้นมีขนาดเล็กกว่าของจริงถึง 50 เท่า แต่เมื่อนำเรือจำลองของนายบัวเลิศไปสร้างเป็นเรือจริงนั้น ก็ไม่มีสัดส่วนใดผิดเพี้ยนเลยแม้แต่หน่อย

วิถีแห่งภูมิปัญญาในอดีต

หากพูดถึงเรือที่มีบทบาทมากที่สุดในครั้งอดีตนั้น ก็คงจะต้องกล่าวถึง เรือสำเภา ที่ใช้มากในสมัยสุโขทัย แผ่นดินของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ปี พ.ศ. 1800 ได้ใช้เรือชนิดนี้เดินทางไปติดต่อค้าขายกับจีน เรือสำเภาเป็นเรือที่มีขนาดใหญ่ หัวเรือเป็นรูปหีบ ท้ายเรือมีบาหลี่ และมีแคร่รอบบาหลี่ มีเสา 2 - 3 ต้น ใช้สำหรับชักใบเรือ เรือนอกจากจะใช้สำหรับค้าขายเป็นหลักแล้ว ในอดีตยังถูกนำไปใช้เป็นพาหนะสำหรับทำสงครามทั้งทางทะเล และทางน้ำ ใช้บรรจุทุกไพร่พล อาหาร และอาวุธ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวว่าเรือที่นำมาใช้ทำสงคราม ส่วนมากจะเป็นเรือที่เกณฑ์มาจากชาวบ้าน ใช้เป็นเรือลำเลียงพล อาวุธ และเสบียงอาหาร ได้แก่ เรือมด เรือชะล่า เรือแม่ปะ เรือเปิด เรือยาว เป็นต้น

เรือที่ใช้กรรมวิธีการขุด

เรือชะล่า เป็นเรือขุดมีลักษณะท้องเรือกลมเกือบแบนเหมือนต้นซุงผ่าซีก ขุดกลางลำตลอดความยาวที่ต้องการ จากนั้นปาดหัว-ท้าย เพื่อไม่ให้เรือต้านน้ำมาก ส่วนหัว และ ท้ายเรือจะแบน หัวเรือเซิดขึ้นเล็กน้อย เรือชะลำนับเป็นต้นแบบของเรือขุดชนิดอื่น ๆ เรือชนิดนี้ใช้วิธีการแจวหัวท้าย ใช้สำหรับบรรทุกสินค้า เช่น ข้าว หญา ไม้ที่ใช้ขุดนิยมใช้ไม้ตะเคียน หรือ ไม้สัก พบมากในภาคเหนือและภาคกลาง

เรือยาว เป็นเรือที่ใช้ซุงทั้งต้นนำมาขุด นิยมใช้ไม้ตะเคียนเพราะเป็นไม้เนื้ออ่อนขุดง่าย ซึ่งจะต้องเลือกไม้ตะเคียนที่มีลำต้นตรง ไม่มีตาหรือรอยแตก หัว-ท้ายเรือ ใช้ไม้ต่อตกแต่งให้มีลักษณะงอนสวยงาม ส่วนท้ายเรือจะงอนกว่าหัวเรือ ตั้งแต่หัวจนถึงท้ายเรือจะมีกระทางตลอดลำเรือ ซึ่งจำนวนของกระทางก็ขึ้นอยู่กับจำนวนของฝีพาย มีตั้งแต่ 20 จนถึง 50 ฝีพาย ทั้งลำเรือจะขึ้นชะเนาะด้วยไม้ไผ่เพื่อสร้างความแข็งแรง เรือยาวนิยมใช้เป็นเรือแข่งในปัจจุบัน ในอดีตนิยมใช้เป็นเรือรบในการทำศึกสงคราม ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์นำมาดัดแปลงโฉมเรือให้เป็นรูปต่าง ๆ ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์เมื่อทรงเสด็จทางชลมารค เป็นต้น

เรือสำปันนี่ เป็นเรือขุดที่มีรูปร่างคล้ายเรือชะล่าต่างกันที่ท้องเรือจะแบนกว่า ส่วนหัวเรือจะแบนและใหญ่กว่า ท้องเรือจะมีก้นเป็นระยะมีกระดานพื้นท้องวางอยู่บนกงยาวตลอดลำ ส่วนหัว-ท้ายเรือจะมีแฉก ไม้ที่นิยมนำมาขุดเรือสำปันนี่ คือ ไม้สัก และ ไม้ตะเคียน พบเห็นมากในภาคเหนือและภาคกลาง ใช้สำหรับเป็นพาหนะในการเดินทาง โดยใช้วิธีแจวให้เคลื่อนที่ไป

เรือที่ใช้กรรมวิธีการต่อ

เรือบด เป็นเรือที่ต่อด้วยไม้สัก ไม้ตะเคียน หรือไม้ยาง มี 2 ชนิด คือ เรือบดชนิดต่อด้วยไม้กระดาน 5 แผ่น กับเรือบดที่ต่อด้วยไม้กระดานแผ่นเล็กเป็นเกล็ด ลักษณะของเรือบดจะมีท้องเรือเหลี่ยม ทวนหัว ทวนท้ายโค้งเรียวเลยขึ้นไป เหนือดาดฟ้า มีกระงะทวน กระงะท้าย ที่นั่งตรงพื้นท้องจะมีมือลิง 2-5 คู่ สำหรับยึดเปลือกเรือ เรือจะปูพื้นต่ำ เพื่อไม่ให้เรือโคลง นั่งได้ 1-2 คน ใช้พายสองใบในการพายเพื่อให้เรือเคลื่อนที่ได้เร็วขึ้น มีใช้อยู่ทั่วไปในภาคกลางและภาคเหนือตอนล่าง สำหรับเป็นพาหนะเดินทางภายในหมู่บ้าน

เรือสำเภา เป็นเรือใบเดินทะเลแบบจีน นิยมใช้ไม้สัก ไม้ตะเคียน และไม้เนื้อแข็งในการต่อ มีลักษณะรูปร่างแป้น เก้งท้ายสูง ใบแฉวนจะมีพรวน ใบขนานยาวตลอด ในการเคลื่อนที่ของเรือสำเภา จะต้องใช้พลังงานลม ดังนั้นการใช้เรือสำเภาจะนิยมใช้ในช่วงฤดูกาลที่มีลมมรสุมพัดผ่าน เรือสำเภานิยมใช้บรรทุกสินค้า และผู้โดยสารทางทะเล

เรือกระแซง เป็นเรือต่ออีกชนิดหนึ่งที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เพื่อใช้ในการศึกสงคราม เนื่องจากเป็นเรือขนาดใหญ่ สามารถใช้บรรทุกสิ่งของที่มีน้ำหนักมากได้ เรือกระแซงมีลักษณะเป็นเรือท้องกลมคล้ายลูกแตงโมผ่าซีก ตัวเรือมีขนาดใหญ่ ท้องเรือแบนกว้าง กลางลำเรือจะมีประทุนลักษณะโค้งประมาณครึ่งวงกลม ทำด้วยไม้ไผ่ ใช้สำหรับบังแดดบังฝน เย็บด้วยใบเตย หรือใบจาก

แล้วนำมาคลุมทับโครงสร้าง ส่วนท้ายเรือจะมีเสาสี่เสาเป็นโครงสร้างของหลังคา เสาด้านหลังจะมีกระดานพาดสำหรับนั่งถือท้ายเรือ เรือกระแซงเป็นเรือที่มีความแข็งแรงมาก ใช้บรรทุกสิ่งของของจำพวก ข้าวเปลือก เครื่องปั้นดินเผา ดิน หิน เป็นต้น พบเห็นได้มากในแถบภาคกลางและภาคเหนือตอนล่างของไทย

เรือพื้นบ้านของไทยนั้นนิยมใช้กันมากในอดีต เพราะการคมนาคมส่วนใหญ่คือทางน้ำ แต่ในปัจจุบันได้มีการตัดถนน สร้างทางรถยนต์ ทางรถไฟ จึงทำให้การใช้เรือเป็นพาหนะลดจำนวนลงไปตามกาลเวลา ซึ่งในปัจจุบันรูปแบบการใช้งานของเรือเปลี่ยนไปเป็นการสร้างขึ้นในรูปแบบของเรือจำลอง สำหรับให้ประชาชนได้ศึกษาลักษณะของลำเรือแบบต่าง ๆ ในอดีต และเพื่อเป็นของที่ระลึกไว้สำหรับตั้งโชว์ ประดับตกแต่งบ้านเรือน มากกว่าการนำมาใช้ในทางคมนาคม

นวดดินไล่ฟองอากาศ

ขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผา

นำไปตากแห้งในที่ร่ม

ตกแต่งลวดลาย

กรรมวิธีและขั้นตอนการทำ

ติดตั้งม้าต่อเรือ

วางกระดูกงูลงบนม้าต่อเรือ ตามส่วนหัว - ท้าย

ติดตั้งเปียะตรงจุดที่กำหนดไว้บนแผ่นกระดูกงูเอียง 65 - 70 องศา และติดทวนหัว - ทวนท้าย

ประกอบเปลือกเรือทุกแผ่น

ปรับแต่งความงอกปากเรือตามแบบแล้วถอดออกจากม้าต่อเรือ

ติดมอบข้างเรือก่อนแล้วจึงติดมอบปากเรือทั้งซ้าย - ขวา

ติดดาตฟ้าหัว - ท้ายแต่งโค้งนูนเล็กน้อย

ใส่กระทงหัว - ท้าย ส่วนละ 1 กระทง

ใส่กระทงรับพื้นท้อง (ติดกับเปียะ) และกลางลำ

ใส่พื้นท้อง (เป็นซี่) หรือเป็นแผ่นก็ได้

ใส่มือลิงยึดเปลือกเรือกับกระดูกงู 5 - 7 คู่

ใช้กระดาดทรายเบอร์ 2 ชัดตกแต่งตัวเรือให้ทั่ว

ใช้กระดาดทรายเบอร์ 1 ชัดตกแต่งทุกส่วนให้เรียบร้อย ใช้ดินสอพองอุดส่วนที่ไม่สนิทขัดแต่งผิวให้เรียบ

พ่นด้วยแล็คเกอร์สเปรย์ 3 - 5 เที้ยว จนเป็นมันเงา

ทำขาตั้งยึดตามแบบพื้นฐานรองรับ

การส่งต่อภูมิปัญญาเพื่ออนุรักษ์ สืบสาน

นอกจากอาชีพครูในครั้งที่ยังรับราชการ ด้วยการใช้เรือจำลองชนิดต่างๆ ใช้เป็นสื่อการสอน แก่เด็ก ๆ แล้ว นายบัวเลิศ ยังรับหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับการสร้างอาชีพ ในหน่วยงาน ต่างๆ เดินทางไปทั่วประเทศ ให้ความรู้กับคนทั่วไป และเมื่อต้องเดินทางบ่อย ๆ ต้องนำเรือไปใช้เป็น สื่อการสอน จึงทำให้ต้องต่อเรือจำนวนเพิ่มขึ้น นายบัวเลิศ ทำหน้าที่เป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ ทั้งการต่อเรือจริง และการต่อเรือจำลอง อีกทั้งยังได้จัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้เรื่องราวที่เกี่ยวข้อง กับ “เรือ” จำนวน 11 เรื่อง เพื่อเผยแพร่ให้ความรู้แก่คนรุ่นหลัง และหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้อง กับงานต่อเรือ ประกอบด้วย เรือพื้นเมืองของไทย การต่อเรือลำปั้นจำลอง งานสี เทคนิคการตอกหมัน ทฤษฎีการซ่อมบำรุงรักษาเรือ ทฤษฎีการต่อเรือ ทฤษฎีการต่อเรือไฟเบอร์กลาส การเขียนแบบเรือ งานตอกหมันตกแต่งเรือ ข้อบังคับสำหรับการตรวจเรือ และหลักการเดินเรือ

นอกจากนี้ ยังใช้พื้นที่บ้าน เปิดเป็นศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาการต่อเรือขึ้น เพื่อต้องการถ่ายทอด องค์ความรู้ และเผยแพร่ภูมิปัญญาการต่อเรือ และชนิดของเรือ ในวิถีชีวิตของคนไทยที่กำลังสูญหาย จากสังคมไทย เป็นผู้ที่จัดทำชุดสื่อการสอนขั้นตอนการต่อเรือขึ้นเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนรุ่นหลัง ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาและสืบค้น เพื่อหวังให้ความรู้ที่ตนเองสะสมมาถูกนำไปใช้ประโยชน์ในภายภาคหน้า สร้างผู้สืบทอดการทำเรือจำลองรุ่นต่อ ๆ ไป

ในวันนี้ นายบัวเลิศในวัย 72 ปี ใช้ชีวิตหลังเกษียณ แม้จะไม่มีหน้าที่ประจำแล้ว แต่ยังคงใช้เวลาในการต่อเรืออยู่ทุกวัน นายบัวเลิศยังสามารถจดจำเรื่องราวของเรือพื้นบ้านไทยได้ทุกลำ และยังสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจ เพราะเรือไม้ที่นั่นแทบจะหาไม่ได้แล้วในปัจจุบัน นายบัวเลิศจึงต้องการอนุรักษ์ ทั้งยังยินดีถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ฟรี เพื่อสร้างคุณค่าให้งานศิลปหัตถกรรมไทยนั้นคงอยู่กับลำน้ำไทยตลอดไป

“การทำเรือไม้จำลองถือเป็นงานที่ต้องใช้ศิลปะชั้นสูง สิ่งสำคัญคือ ความใส่ใจ ในทุกขั้นตอนกระบวนการทำงาน ซึ่งทุกองค์ประกอบในลำเรือล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งสำคัญ การสร้างเรือหนึ่งลำ จะข้ามขั้นตอนใดไปไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำสองกบาลำเรือจะต้องให้เท่ากันทั้งสองด้านเพื่อให้เรือไม่เอียงไปด้านใดด้านหนึ่ง การใส่กระดูกงู หรือการขีดท้องเรือ หากขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไปเรือจะไม่สามารถเล่นได้ เรือจำลองก็เช่นกัน แม้ว่ามันจะถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นแบบจำลอง แต่เราก็ต้องใส่ใจ ใส่รายละเอียดลงไปให้ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด เมื่อเวลาเยาวชนคนรุ่นหลังได้มาศึกษา เขาจะได้รับองค์ความรู้ที่ถูกต้อง และครบถ้วนกลับไป”

“ทั้งชีวิตคลุกคลีกับการต่อเรือมานาน จะให้ทิ้งไปก็ไม่ได้ อยากจะทำต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะไม่ไหว ก็ยังไม่รู้ว่าอีกนานเท่าไร”

บัวเลิศ เฉลิมฤกษ์